

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

**Факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв
імені Валентини Волошиної
Кафедра дошкільної та початкової освіти**

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему:

**Патріотичне виховання учнів початкової школи
засобами
української народної педагогіки**

Студентки 2 МДПЗ курсу

Галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
Спеціальності 013 Початкова освіта
Додаткової спеціалізації інклюзивна освіта
Щеглової Тетяни Вячеславівни

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл.
Онофрійчук Людмила Миколаївна

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2019 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	6
1.1. Психолого-педагогічна характеристика процесу патріотичного виховання особистості	7
1.2. Роль української народної педагогіки у вихованні молодших школярів	15
1.3. Особливості патріотичного виховання учнів початкової школи засобами української народної педагогіки	22
 РОЗДІЛ ІІ. МЕТОДИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ЗАСАДАХ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ	 34
2.1. Діагностика патріотичного виховання учнів початкової школи засобами народної педагогіки	34
2.2. Педагогічні умови ефективності патріотичного виховання учнів початкової школи засобами народної педагогіки	48
2.3. Використання засобів української народної педагогіки в патріотичному вихованні молодших школярів	53
 ВИСНОВКИ	 64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	72

АНОТАЦІЯ

Дипломна робота містить 3 таблиці і 3 діаграми. Загальний обсяг – 65 сторінок (без додатків).

У дослідженні аналізуються актуальні проблеми виховання патріотичних почуттів, національної свідомості особистості з ціннісним сприйняттям самої себе та навколишньої дійсності; розвитку світоглядних позицій на основі народної педагогіки.

Дослідження проводилось у два етапи. На першому етапі – **«ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ»** розкрита проблема патріотичного виховання школярів у психолого-педагогічній науковій літературі; роль народної педагогіки у становленні і загальному розвитку особистості; особливості патріотичного виховання учнів початкової школи.

На другому етапі – **«МЕТОДИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ЗАСАДАХ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ»** визначено стан, проблеми патріотичного виховання, обґрунтовано педагогічні умови та виявлено методи для успішного вирішення проблеми патріотичного виховання молодших школярів засобами української народної педагогіки

За результатами дослідження зроблені висновки та внесені пропозиції щодо використання сучасних інноваційних методів патріотичного виховання дітей у початковій школі.

Ключові слова: патріотизм, патріотичне виховання, народна педагогіка.

ВСТУП

Ознайомлення з досвідом минулого, розкриття юному поколінню призначення людини на землі, формування його морально-духовної краси – це головна мета сучасного педагога. Відповідно до Національної Доктрини розвитку освіти України у XXI столітті завданнями шкільної освіти визначено такі: збереження та зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров'я дитини; виховання у неї поваги до народних традицій і звичаїв, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів.

На нинішньому етапі творення Нової української школи особливої актуальності набуває проблема оновлення змісту початкової освіти в нових сферах діяльності, формування особистості з ціннісним сприйняттям самої себе та навколишньої дійсності. Завдання вчителя – зберегти для майбутніх поколінь кращі надбання національної та світової педагогіки.

Вагому моральну сутність і духовну велич українських традицій розкрили: М. Драгоманов, О. Ковалевський, І. Огієнко, В. Скуратівський та ін. Вчені довели, що народна українська культура бере початок з дохристиянської епохи. Протягом століть вона збагачувалася, удосконалювалася, сприяла збереженню національного характеру, звичок і психології народу. На теперішній час відродження етнопедагогічних традицій сприймається як феномен, який призведе до інноваційних педагогічних знахідок.

Особливе місце у сучасній системі національної освіти належить феномену «патріотизм». Дослідження провідних вчених сучасності І. Беха, О. Коберника, Н. Мойсеюк, Л. Новікової дають змогу трактувати патріотичне виховання як цілеспрямовану динамічну взаємодію вихователя і вихованця на засадах співробітництва і партнерства.

Загальні питання формування в учнів патріотичних почуттів, національної свідомості молодого покоління розглядають С. Долецька, І. Карпова, О. Квас, О. Коркішко, Н. Миропольська, М. Роганова та ін. Вчені

впевнені, що цілеспрямована система патріотичного виховання дітей засобами народної педагогіки спроможна відродити генетичні корені нашого народу, а отже і його загальний культурний рівень.

Значний внесок у розроблення історичних аспектів народної педагогіки зробив М. Стельмахович. Проблеми розвитку світоглядних позицій східних і західних слов'ян на основі фольклору досліджував М. Гайдай. Окремі аспекти етнопедагогічної теорії та практики в історико-педагогічному плані розглядали П. Дроб'язко, Л. Медвідь, Л. Петрук, М. Стельмахович, Л. Штефан та ін.

На сьогоднішній день ми маємо недостатню кількість наукових досліджень, в яких патріотичне виховання молодших школярів урахувало б потенціал народної педагогіки. Цей факт зумовив вибір теми нашої дипломної роботи «Патріотичне виховання учнів початкової школи засобами української народної педагогіки»

Об'єкт дослідження – процес патріотичного виховання учнів початкової школи.

Предмет дослідження – методи патріотичного виховання учнів початкової школи засобами української народної педагогіки.

Мета дослідження полягає у розробці методів реалізації педагогічних умов патріотичного виховання учнів початкової школи засобами української народної педагогіки.

Завдання дослідження:

- дослідити стан проблеми в науковій літературі та уточнити сутність понять «патріотичне виховання», «українська народна педагогіка»;
- окреслити критерії та показники патріотичної вихованості учнів початкової школи засобами української народної педагогіки;
- обґрунтувати педагогічні умови патріотичного виховання учнів початкової школи засобами української народної педагогіки;
- розкрити особливості використання засобів української народної педагогіки у патріотичному вихованні учнів початкової школи.

Для розв'язання поставлених завдань застосовувалися такі **методи дослідження**: теоретичні – аналіз наукової літератури з проблеми дослідження формулювання понятійно-термінологічного апарату; емпіричні – спостереження, анкетування, бесіди, опитування; діагностичний експеримент.

База дослідження: ЗШ I-III ст. №12 Вінницької міської ради.

Апробація результатів дослідження: Основні теоретичні та практичні результати роботи представлені у публікаціях: Підготовка майбутніх педагогів до творчого виховання дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку засобами українського музичного фольклору (Зб. матеріалів III Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (м. Вінниця, 17-18 квітня 2019 року); Патріотичне виховання учнів початкової школи у контексті українських національних традицій (Зб. матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Стан та перспективи розвитку педагогіки та психології в Україні та світі» (м. Київ 6-7 жовтня 2019 р.).

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дипломної становить 71 сторінок (без додатків).

ВИСНОВКИ

Узагальнені результати проведеного нами дослідження, їх детальний аналіз дозволили дійти відповідних **висновків**:

1. У дослідженні виявлено особливості й тенденції становлення та розвитку національного патріотичного виховання і української народної педагогіки в різні історичні періоди.

2. Науково обґрунтовано, що патріотизм – це соціально-історичне явище, зміст якого у різні епохи тлумачився по-різному, в залежності від підходів. Патріотизм є складною інтегративною якістю особистості українського громадянина, що містить *емоційно-ціннісний, інтелектуально-вольовий, мотиваційно-діяльнісний компоненти*.

В Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді поняття «патріотичне виховання» тлумачиться «як складова національного виховання, головною метою якого є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста й демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури відносин.

Змістовними характеристиками народної педагогіки є формування особистості й підготовка її до активної участі у трудовому, суспільному, духовному житті (піклування про здоров'я дитини; передавання знань, трудових умінь і навичок; привчання до організації домашнього побуту; забезпечення професійної обізнаності в певній галузі виробництва; підготовку до сімейного життя; формування духовного світу). Народна педагогіка за М. Стельмаховичем, об'єднує в собі такі компоненти: народне родинознавство; народне дитинознавство; батьківську педагогіку; народну дидактику; народну деонтологію.

2. В дослідженні розроблено систему критеріїв оцінювання патріотичної вихованості за високим, середнім і низьким рівнями.

Емоційно-ціннісний критерій – охоплює такі показники: інтереси, потреби учнів, рівень розвитку їх емоційної чутливості та смаку, власне ставлення до народних традицій, обрядів, звичаїв, пам'яток культури, музичного і танцювального фольклору, спадщини відомих митців.

Інтелектуально-вольовий критерій – характеризують такі показники: знання народних традицій, обрядів, звичаїв, пам'яток культури, ступінь осмислення національної культурної спадщини і здобутків інших народів, ціннісно-патріотична свідомість; володіння рідною мовою, повага до неї.

Мотиваційно-діяльнісний критерій включає такі показники: відповідальне ставлення до навчання; участь у підготовці та проведенні виховних заходів патріотичного змісту; участь в діяльності патріотичного характеру (об'єднання, гуртки, секції та ін.); уміння здійснювати національні обряди, турбота про своє та народне благо, усвідомлена самоорганізація і самовдосконалення своїх патріотичних дій та вчинків.

3. Установлено, що до основних педагогічних умов патріотичного виховання школярів молодших класів належать такі: розвиток етнопедагогічної компетентності вчителів початкової школи; взаємозв'язок школи і сім'ї у патріотичному вихованні молодших школярів; впровадження засобів народної педагогіки в освітню практику роботи початкової школи.

4. У контексті нашого педагогічного дослідження використовуємо детальну класифікацію засобів народної педагогіки, які поділяємо на *три блоки: фольклор, гра, традиції*. Кожен із них складається із взаємопов'язаних елементів. Так, наприклад, будь-яка народна традиція включає елементи гри, пісні, і будь-яка гра не може проходити без використання малих жанрів фольклору: лічилки, мирилки, примовки тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Від волі до особистості. К.: Україна-Віта, 2005. С. 3.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2-х кн. / ред. О. І. Цибульська. К. : Либідь, 2003. Кн. 2 : Особистісно-орієнтований підхід : науково-практичні засади. 2003. С. 213.
3. Бех І. Д., К. І. Чорна. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді Київ : Світ виховання, 2007. С. 17-21.
4. Бикова М. М. Засоби української народної педагогіки як елемент сучасної національної системи виховання. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2014, № 8(42). С. 308-315.
5. Будник О. Особливості української етнопедагогіки / Дайджест. Школа-парк. 2003. №2. С. 116-117.
6. Василевська-Скупа Л.П. Розвиток національної культури особистості засобами українського народно-пісенного мистецтва /Проблеми освіти. Вип.86. Київ: Інститут модернізації змісту освіти МОН України. 2017. С. 101-105.
7. Ващенко Г. Виховний ідеал Полтава : Полтавський вісник, 1994. С. 108.
8. Волков Г.Н. Этнопедагогика. – Чебоксары, 1994. 376 с.
9. Верховинець В. М. Весняночка / В. М. Верховинець. 5-е вид. К. : Муз. Україна, 1989. 342 с.
10. Верховинець В. М. Українське весілля // Етнографічний збірник товариства імені Т. Г. Шевченка. – Кн. 1. К. : [б. в.], 1912. С. 71-68.
11. Гавлітіна, Т. М. Національно-патріотичне виховання підлітків в умовах позашкільного навчального закладу : навчально-методичний посібник. Рівне : Волинські обереги, 2007. С. 44.
12. Голюк О.А., Пахальчук Н.О. Особливості педагогічної взаємодії між учителем і учнями в сучасній початковій школі /Нова українська школа в умовах викликів сучасності: зб. тез доповідей. Глухів: Національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, 2019. С. 14.

- 13.Громадянин – Держава – громадянське виховання. Антологія/ Упорядники Н.П. Рогозін і В.О. Сухомлинська - Донецьк, 2001 С. 262.
- 14.Грушевський М.С. Про українську мову і українську справу /Великий українець: Матеріали з життя та діяльності М. С. Грушевського. Київ: Веселка, 1992.
- 15.Духнович О. Народна педагогія / Вибрані твори / під ред. Д. М. Федак. – Ужгород : Закарпаття, 2003. 566 с.
- 16.Кіт Г. Г., Тарасенко Г. С. Українська народна педагогіка. Курс лекцій: Навчальний посібник для студентів вищих навчаль-них закладів. – Вінниця: ПП “Едельвейс і К”, 2008. 302 с.
- 17.Коменский Я. Сочинения. М. : Наука, 1997. 480 с.
- 18.Кононенко П., Усатенко Т. Концепція української національної школи - родини //Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні. Педагогічні концепції. К.: Школяр, 1997. С. 123-133.
- 19.Концепція громадянського виховання особистості в умовах української державності (проект) //Освіта України. 2000. № 32, 9 серпня. С. 6-7.
- 20.Концепція національного виховання //Рідна школа. 1995. № 6. С. 18-25.
- 21.Коркішко О.Г. Патріотичне виховання молодших школярів: методичний посібник / За заг. ред. проф. В.І.Сипченка. Слов'янськ: Видавничий центр СДПУ, 2006. 99 с.
- 22.Кузуб В. «Досвід реалізації компетентнісного підходу до організації навчально-виховного процесу» /Початкова освіта. 2008. №17. С. 8.
- 23.Макаренко А.С. Лекции о воспитании детей // Избранные педагогические сочинения : В 2 т. – М. : Просвещение, 1977. Т. 2. 524 с.
- 24.Максименко С., Трофімов Ю. Загальна психологія К. : Центр учбової літератури, 2008. С. 272-336.
- 25.Міщенко Н. Який же проросте патріотизм? // Рідна школа. 2004. №1. С. 1-8.
- 26.Москаленко А.М. Історія вітчизняної педагогіки навч. посібник К: Київський університет, 2015. 303 с.

- 27.Онофрійчук Л.М., Сушкевич Л.В. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх вчителів музичного мистецтва до педагогічної практики в середніх навчальних закладах / Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми //Зб. наук. Праць. Випуск 46 /Редкол. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. С. 135- 140.
- 28.Онофрійчук Л.М. Соціалізація школярів засобами театралізованих ігор / Україна-Польща: економічні та соціальні виклики 2030: електронний Збірник матеріалів Міжнародної міждисциплінарної конференції (Варшава, Польська Республіка), Варшава, 2017. С. 145-148.
- 29.Онофрійчук Л.М. Шляхи формування музично-пізнавального інтересу учнів молодших класів /Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: матеріали I Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (м.Вінниця, 19-20 квітня 2018 року).
- 30.Онофрійчук Л.М. Формування творчих умінь підлітків засобами музичного театру ляльок: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2009. 237 с.
- 31.Пашенко Д. Патріотичне і національне виховання – складові становлення громадянина. // Шлях освіти. 2002. No 1. С. 9-14.
- 32.Педагогічні ідеї Г.С. Сковороди /За ред. О. Г. Дзеверіна. К.: Вища школа, 1982. 246 с.
- 33.Поліняк К. «Роде наш красний» // Розкажіть онуку. 2012. No3-4. С.83-94.
- 34.Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах : Наказ МОН № 641 від 16.06.15 року. URL: <http://ru.osvita.ua/legislation/other/5397/>

35. Практична педагогіка виховання: посібник з теорії та методики виховання / За редакцією Красовицького М. Ю. Упорядник Іванюк Г.І. Київ Івано–Франківськ.: «Плай», 2000. С. 27-40.
36. Руденко Ю. Концепція “Патріотичне виховання учнів” // Освіта, 22-29 серпня, 2001. С. 10-15.
37. Русова С. Вибрані твори / [упоряд., перед., комен. О.Проскура]. Київ: Освіта, 1996. С. 294.
38. Русова С. Нова школа соціального виховання // Вибрані педагогічні твори у 2х кн. К.2. К.: Либідь, 1997. С. 16-104.
39. Савченко О.Я. «Виховний потенціал початкової освіти». / Олександра Савченко. Київ 2009. С. 141 –146
40. Скуратівський В.Т. Український народний календар. 2-ге вид., стереотип. К.: Техніка, 2006. 384 с. (народні джерела).
41. Сулима В.І. «Реалізація «Основних орієнтирів виховання» в роботі ГПД». // Вихователю ГПД. Усе для роботи. 2014 . №11 (35). С.2-11.
42. Сухомлинський, В. О. Батьківська педагогіка. Київ: Рад. школа, 1988. С. 31.
43. Стельмахович М. Виховний ідеал української народної педагогіки [Текст] // Початкова школа. 1998. №6. С. 1-5.
44. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка: Навчальний посібник. К., ІСДО, 1996. 288 с.
45. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка. Київ: ІЗМН, 1997. 232 с.
46. Стельмахович М. Г. Українська родина: сім'я і родинне виховання в Україні з початку ХХ ст. і донині // Рідна школа. 1993. № 4. С. 14-17.
47. Струманський В. Структурний зміст виховного середовища української етнопедагогіки // Рідна школа. 2000. № 3. С. 13-15.
48. Тарасенко Г.С. До тополі, як до матері... // Відродження. 1995. № 2. С. 30-6.

49. Теорія виховання. Лабораторно-практичні заняття для студентів:
Навчальний посібник / Під ред. І. А. Тютькової. М.: «РІО-92»
Мособлупрполиграфиздата, 2000. 173 с.
50. Тимчак Я. Народні традиції військово-фізичної підготовки
карпатських опришків (кін. XVII – перша половина XVIII ст.) // Рідна
школа. 1998. № 4. С. 14–16.
51. Ткаченко І. Жива вода криниці: В. Сухомлинський про народну
педагогіку // Освіта. 1993. 24 вересня.
52. Тютюнников А. Як люди вчилися, розуму набиралися // Дошкільне
виховання. 1993. № 8. С. 16-17.
53. Українська козацька педагогіка / Основи національного виховання // За
ред. В. Г. Кузя, Ю. Д. Руденка, З. О. Сергійчук. Умань, 1993. С. 43–60.
54. Українські народні прислів'я та приказки. Харків: МОСТ-Торнадо,
2002. 320 с
55. Усова А. В. Проблемы теории и практики обучения в современной
школе. Челябинск: ЧПТУ, 2000. С. 4-8.
56. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : в 2-х т. /
К. Д. Ушинський ; редкол. : В. М. Столетов (голова) та ін. К. :
Рад. школа, 1983. – Т. 1. 488 с.
57. Ушинський, К. Д. Праця в її психічному і виховному значенні //
Вибрані педагогічні твори. У двох томах. Теоретичні проблеми
педагогіки. Київ : Рад. школа, 1983. Т. 1. С. 5-48.
58. Хіля А. В. Проблема формування особистості молодших школярів
засобами дитячої книги у творчій спадщині В. О. Сухомлинського
/ Реалізація ідей В. О. Сухомлинського в практиці роботи сучасної
початкової школи: Збірник матеріалів студенської наукової
конференції. Вінниця, 2005. Том 1. Вип. 2. С. 45-48.
59. Чавдаров С. Х. Патріотичне виховання дітей у сім'ї / Т-во для
поширення політ. і наук. знань УРСР ; [за заг. ред. М. М. Грищенка]. –
Київ : [б. в.], 1986. С. 13.

- 60.Чепіга Я. Проект української школи / Світло. 1913. No 3-4. С. 7-38.
- 61.Чепіга Я. Вибрані педагогічні твори: Навч.посіб. /[упор., наук.ред.Л.Березівська]. Харків: «ОВС», 2006. С. 55.
- 62.Юркевич П. Д. Курс общей педагогики с приложениями. Москва, 1869. 404 с.
- 63.Яроцький Л. В. Роль традицій у патріотичному вихованні молоді. // Україна: минуле, сучасне, майбутнє: До 10-річчя незалежності України. -Житомир, 2001. С. 109-115.
- 64.Використання національно-культурних традицій українського народу у вихованні молодших школярів» URL: <https://www.google.com/search?q=>
- 65.Киричок В.А. Інноваційні форми і методи патріотичного виховання молодших школярів у позаурочній діяльності [Електронний ресурс]. URL:: <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=81434&pg=0>
- 66.Народна педагогіка – першооснова національної системи навчання та виховання URL: <http://www.educationua.net/silovs-150-1.html>
- 67.Пріоритетні напрями громадянського виховання в сучасній школі [Електронний ресурс] URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/upbring/36173/
- 68.Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки: Указ Президента України від 13 жовтня 2015 року No 580/2015 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/5802015-19494>
- 69.Українська народна педагогіка як педагогічна система URL: <http://www.edudirect.net/sopids-1255-1.html>

